

POMOC RUSKÉ PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE VÝCHODNÍMU SLOVENSKU V LETECH 1955–1968¹

Pavel Marek

Problematika zásahů Sovětského svazu do církevních záležitostí v Československu po roce 1945 je nosným a širokým tématem nabízejícím se dokonce ke knižnímu zpracování. Ve dvojnásobné míře to platí ve vztahu k pravoslavné církvi, která se ve Stalinově poválečné politice stala jedním z nástrojů expanze SSSR do světa a šíření jeho ideologie a socialistického systému do zemí střední a jihovýchodní Evropy.² Už v roce 1943, nedlouho po obratu ve válce, sovětský vůdce začal spřádat sny, které vyústily v koncipování vize světové konfederace křesťanských církví v čele s Moskvou jako protiváhy katolického Vatikánu. Její součástí tvořila snaha ovládnout autokefální ortodoxní církve ve světě a zaujmout pozici náležející dosud konstantinopolskému ekumenickému patriarchátu, stejně jako úsilí o podchycení starokatolíků a likvidaci řeckokatolické církve.³ Pod tímto zorným úhlem je nutno vidět kontakty ruské pravoslavné církve řízené Sovětem pro záležitosti ruské pravoslavné církve, v jehož čele stál bývalý plukovník státní bezpečnosti (NKVD) a pozdější generál-major Georgij Grigorjevič Karpov (1898–1967), s českými, slovenskými a karpatoruskými pravoslavnými. Na přelomu let 1944–1945 vyústily ve zřízení moskevského exarchátu nahrazujícího správu srbské pravoslavné církve a v přijetí jurisdikce ruské pravoslavné církve nad obnovující se pravo-

¹ Příspěvek vznikl v rámci plnění grantového úkolu GAČR č. 409/09/0218.

² Srov. Волокитина, Татьяна Викторовна – Мурашко, Галина Павловна – Носкова, Альбина Федоровна: *Москва и Восточная Европа. Власть и церковь в период общественных трансформаций 40–50-х годов 20. века. Очерки истории*. Москва 2008; VOLOKITINA, Tatjana V.: *Konfesionálny faktor v geopolitických plánoch Moskvy po druhej svetovej vojne a Ruská pravoslávna cirkev*. In: BARNOVSKÝ, Michal – KODAJOVÁ, Daniela (eds.): *Koniec druhej svetovej vojny a problémy cirkevnej politiky v nasledujúcom období*. Bratislava 2006, s. 57–73; FEJSAKOVÁ, Tatiana: *Vliv SSSR na církevní situaci poválečného Československa (1945–1948)*. Brno, FF MU 2010. Magisterská diplomová práce na HÚ FF MU. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Pernes, Ph.D. Rkp.

³ V českých podmínkách tento koncept po válce „obohatil“ jeden z protagonistů pravoslavné církve v Československu Boris Čerkes o fúzi pravoslavných s Církví československou (husitskou).

slavnou církví v Československu.⁴ V roce 1951 udělení autokefálního statutu ruskou pravoslavnou církev postavilo do pozice mateřské církve.⁵ Ta jí pak umožňovala v kontextu československo-sovětských vztahů ovlivňovat vývoj v českých i slovenských eparchiích a napomáhala realizaci záměrů sovětských a československých komunistů ve sféře církevní politiky.

Z tematiky spojené se sovětským vlivem na dějiny dnešní Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku, jak zní od prosince 1992 její oficiální název, jsme vybrali jednu nepříliš známou epizodu týkající se přechodného pobytu větší skupiny pravoslavných duchovních v prešovské a michalovské eparchii v časovém období zhruba v desetiletí na přelomu padesátých a šedesátých let 20. století. Kněží přijeli na pozvání československé strany s cílem pomoci při konsolidaci církevních poměrů. Organizátoři mise chtěli přispět k uklidnění politické situace ve strategicky významném regionu na hranicích se Sovětským svazem. V řadě církevních obcí vládlo napětí v důsledku likvidace řeckokatolické církve, resp. jejího spojení s pravoslavnou církví. Pravoslavná církev v Československu nebyla řadu let schopná svým věřícím zajistit dostatečný počet duchovních. Kněží vyslaní ze SSSR na východní Slovensko měli pomoci stabilizovat poměry, neboť podle názoru stranických a státních funkcionářů zájem občanů o církevní otázky odváděl jejich pozornost od budování socialismu a potencionálně hrozilo nebezpečí přenosu neklidu do okolních socialistických zemí (SSSR, Polsko a Maďarsko).

Autorský záměr směřuje k analýze okolností souvisejících s vysláním a ukončením této mise – chceme se pokusit charakterizovat její personální složení a zhodnotit, do jaké míry splnila záměry zadavatelů. Pramennou základnu příspěvku tvoří především archiválie Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) a jeho nástupnických subjektů uložené v Národním archivu v Praze. Současně využíváme sekundární literaturu zejména slovenské provenience, která podrobně reflektuje problematiku likvidace unie. Jistým limitujícím faktorem pro článek je nepřístupnost osobních (kádrových) spisů kněží v důsledku předpisů o ochraně osobnosti. Stať je formálně složena ze dvou částí, z nichž první se věnuje nástinu okolností souvisejících s vysláním mise, druhá evokuje její průběh a hodnotí ji.

⁴ MEYENDORF, Johannes: *Die orthodoxe Kirche gestern und heute*. Salzburg 1963, s. 201–203; IVAN, Róbert: *Obnova pravoslavia na území Slovenska v 20. storočí*. Prešov 2006, s. 85.

⁵ K problematice srov. VOPATRNÝ, Gorazd: *Pravoslavná církev v Československu v letech 1945–1951*. Brno 1998. K poválečným dějinám pravoslavné církve v Československu do roku 1953 MAREK, Pavel – BUREHA, Volodymyr: *Pravoslavní v Československu 1918–1953* (dále jen *Pravoslavní v Československu*). Brno 2008. Tam je shrnuta i další literatura.

1.

Jednou ze zásadních událostí poznamenávajících dějiny pravoslavné církve v Československu v období po roce 1945 bylo zrušení tzv. užhorodské unie z roku 1646, která obnovovala jednotu mezi pravoslavným klérem mukačevské eparchie a římskokatolickou církví,⁶ na prešovském Velkém soboru 28. dubna 1950.⁷ Jednalo se o akt související s tažením Moskvy proti Vatikánu, resp. římskokatolické církvi, jímž sovětský totalitní režim chtěl oslabit její pozice v budovaném socialistickém táboře. Nešlo o specifickou československou záležitost, ale k likvidaci řeckokatolické církve došlo také v Sovětském svazu, Polsku a Rumunsku.⁸ Akce směřovala k posílení pravoslavné církve. Měla se stát nejen protiváhou římskokatolické církve, ale současně i poslušnou převodovou pákou sovětské zahraniční politiky pomáhající uskutečňovat její záměry na církevním poli. Z pravoslavné církve v Československu rychle vyrostla třetí nejpočetnější církevní organizace v zemi. Zatímco ostatní církve byly tvrdě pronásledovány, pravoslavní zaujali postavení státem podporovaného a preferovaného společenství. Fúzi řeckokatolíků s pravoslavnými musíme označit za projev komunistického sociálního inženýrství, který se pochopitelně nemohl zdařit. Místo očekávané likvidace nepřítelů a nastolení klidu a pořádku režim jen pod heslem návratu k víře otců ve vztazích mezi oběma konfesemi prohloubil starou otevřenou ránu. Likvidace unie, provedená v režii KSČ, KSS a státních orgánů, vyústila zejména na východě Československa, kde bylo jádro členské základny církve, v rozvrat církevně-politických poměrů. Samotné vedení pravoslavné církve

⁶ FARRUGIA, Edward G.: *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc 2008, s. 929–930.

⁷ CORANIČ, Jaroslav: Tzv. „Prešovský sobor“ – vyvrcholenie úsilia totalitnej moci o likvidáciu Gréckokatolíckej cirkvi v Československu. In: CORANIČ, Jaroslav – ŠTURÁK, Peter – KOPRIVNÁKOVÁ, Jana (eds.): *Cirkev v okovách totalitného režimu. Likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v roku 1950 (ďalej len Cirkev v okovách totalitného režimu)*. Prešov 2010, s. 63–88; VAŠKO, Václav: *Likvidace řeckokatolické církve*. Kostelní Vydří 2007; ŠTURÁK, P.: *Dějiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945–1989*. Prešov 2008; FEDOR, Michal: *Z dejín gréckokatolíckej cirkvi v Československu 1945 – máj 1950*. Košice 1993; IVAN, Robert: *Obnova pravoslavia na území Slovenska v 20. storočí*. Prešov 2007; HORKAJ, Štefan – PRUŽINSKÝ, Štefan: *Pravoslavná cirkev na Slovensku v 19. a 20. storočí. Ľudia – udalosti – dokumenty*. Prešov 1998; PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: *Štátna moc a cirkev na Slovensku 1948–1953*. Bratislava 1997; LETZ, Robert: *Postavenie gréckokatolíckej cirkvi v Česko-Slovensku v rokoch 1945–1968*. Historický časopis, 44, 1996, č. 2, s. 262–280; BARNOVSKÝ, M.: *Likvidácia gréckokatolíckej cirkvi v Československu roku 1950*. Soudobé dějiny, 8, 2001, č. 2–3, s. 312–331.

⁸ BOBRYK, Witold: *Likvidácia gréckokatolíckej cirkvi na Ukrajině, v Polsku a Československu. Podobnosti a rozdiely*. In: CORANIČ, J. – ŠTURÁK, P. – KOPRIVNÁKOVÁ, J. (eds.): *Cirkev v okovách totalitného režimu*, s. 321–326.

nebylo schopno situaci zvládnout a normalizace poměrů vyžadovala značné nasazení politického, administrativního a bezpečnostního aparátu. Přes velké úsilí napětí v církevních obcích dlouhodobě přetrvávalo a předpoklady pro vyřešení problémů vlastně vytvořil teprve pád komunismu na prahu devadesátých let 20. století.

Stranické a státní orgány vnímaly rozvrat v pravoslavné církvi negativně. Lidé stojící za projektem pravoslavizace řeckokatolíků se naivně domnívali, že vše půjde hladce a pravoslavnou církev rychle zapojí do budování socialismu. Realita je v mnohém zaskočila a nepříjemně překvapila, neboť zjistili, že řešení situace vyžaduje jejich další „neplánovanou“ angažovanost v církevní oblasti. SÚC v Praze došel k výmluvnému závěru: pravoslavní jsou „jednou z nejpasivnějších církví a své úkoly plní špatně“.⁹ Toto konstatování obsahovalo velkou část odpovědi na otázku, kdo vlastně situaci způsobil. Státní úřad nalezl tři hlavní viníky.

Za prvního označil „reakční“ duchovní řeckokatolické církve, kteří odmítli disciplinovaně přejít do pravoslavné církve a v ní, v nových podmínkách, navázat na předchozí pastorační činnost. Druhým měla být celková pasivita pravoslavného společenství, které nezajistilo, aby integrace řeckokatolíků měla hladký průběh. Církev vykazovala deficit v organizaci a řídicí práci. S výjimkou metropolitů Jelevferije (Voroncov)¹⁰ a několika málo uvědomělých lidí, mezi nimiž byli příslušníci KSČ, se na klíčová místa nepodařilo dosadit „spolehlivé“ jedince. Za třetího podílníka rozvratu SÚC považoval římskokatolickou církev. Vzniklou situaci údajně využívala ve svůj prospěch. Zdálo se mu, že zejména na východním Slovensku vyvíjela zvýšené aktivity směřující k „lákání“ bývalých řeckokatolíků do svých řad. „Reakční“ kněze morálně podporovala a nabádala je, aby zůstali věrni své konfesi. Své cíle přitom sledovala ve skrytu, tajně a rafinovaně. Strategii tohoto postupu prý určoval košický biskup Jozef Čársky (1886–1962).¹¹

⁹ Srov. MAREK, Pavel: *K historii pravoslavné církve v Československu v letech 1948–1953*. Sborník příspěvků k šedesátinám PhDr. Václava Sádla. Náchodsko od minulosti k dnešku, 6, 2009, s. 78. Srov. také Týž: *Obnova pravoslavné církve v Československu po druhé světové válce*. Historica Olomucensia 35–2009. Sborník prací historických XXIII. Ed. Ivana KOUČKÁ. Olomouc 2009, s. 89–106.

¹⁰ Jelevferij (1892–1959). MAREK, P. – BUREHA, V.: *Pravoslavní v Československu*, s. 485–493.

¹¹ PAŠTEKA, Július a kol.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava 2000, s. 200–201; *Slovenský biografický slovník*, 1. Martin 1986, s. 407; ZUBKO, Peter: *Jozef Čársky a komunistický režim*. In: FIAMOVÁ, Martina – JAKUBČIN, Pavol (eds.): *Prenásledovanie cirkvi v komunistických štátoch strednej Európy*. Zborník z medzinárodnej konferencie, Bratislava, 30. 9. – 2. 10. 2009. Bratislava 2010, s. 494–508; ZUBKO, P.: *Dôsledky tzv. Prešovského soboru v agende Jozefa Čárskeho a Štefana Onderka*. In: CORANIČ, J. – ŠTURÁK, P. – KOPRIVNÁKOVÁ, J. (eds.): *Cirkev v okovách totalitného režimu*, s. 209–219; ZUBKO, P.: *Interpretácia kolísavé-*

Situaci na východním Slovensku bylo nutno řešit. První kroky k nápravě stavu a normalizaci poměrů měly násilný a represivní charakter. Jsou ztotožněny s tzv. Akcí 100¹² vyvolanou skutečností, že na území Prešovského a Košického kraje zůstala převážná většina ze 197 duchovních, kteří z nějakého důvodu nepřešli z řeckokatolické do pravoslavné církve. Státní církevní tajemníci je paušálně označovali za hlavní brzdu konsolidace poměrů, přičemž vůbec nezáleželo na tom, zda se jednalo o „aktivní“ odpůrce pravoslavizace, nebo bývalé kněze působící v občanském povolání, či o staré a nemocné duchodce. Všichni bývalí a nesjednocení duchovní na východním Slovensku prošli kádrováním, přičemž „nejreakčnější“ z nich měli být „zneškodnění“ násilným vystěhováním do českého a moravského pohraničí, kde byla akutní potřeba pracovních sil po vysídlených Němcích. Právě tato „deportace“ byla označena za „Akci 100“, neboť se měla týkat stovky kněží a jejich rodin. Vůči zbývajícím polovině, většinou starým a nemocným, režim zaujal „velkorysý“ postoj a museli se vystěhovat „jen“ do jiných slovenských regionů. Mělo se jednat o „konečné“ řešení, nastálo, bez možnosti vrátit se někdy opět na východní Slovensko, se zákazem návštěv příbuzných a známých, včetně nejbližších rodin, starých rodičů nebo sourozenců. Odsun duchovních určených k vystěhování do českých zemí měl proběhnout na náklady státu během jednoho měsíce v listopadu a prosinci 1951, s definitivním ukončením do Vánoc. Ve skutečnosti se tento odsun podle původních záměrů nepodařilo naplnit nikdy. „Akce 100“ přímo postihla kolem 400–500 osob. Z 98 vystěhovaných kněží se 86 stalo dělníky (61 v průmyslu a 25 v zemědělství), jeden úředníkem, devět nepracovalo pro stáří a nemoc a dva do vytvoření této statistiky zemřeli. Uvedená čísla jsou však jen přibližná a neodpovídají plně skutečnosti. Velká část duchovních se ocitla na severu Čech, další pak byli rozeseti po Čechách a na Moravě.

Druhou překážkou, která v očích politiků a úředníků SÚC znemožňovala poměry po Prešovském soboru konsolidovat, byla špatná situace ve vedení pravoslavné církve. Metropolita Jeleverfij, jehož nejbližším spolu-

ho vztáhu biskupa Joze Čárskeho ku komunistickému režimu. In: WEIS, Martin – SVOBODA, Rudolf (eds.): Kříž pod rudou hvězdou. České Budějovice 2009, s. 188–232; ZUBKO, P.: Jozef Čársky – sonda do života biskupa. Duchovný pastier. Revue pre teológiu a duchovný život, 90, 2009, č. 7, s. 451–467.

¹² MAREK, P.: „Akce 100“. Příspěvek k dějinám řeckokatolické církve v Československu po 2. světové válce. Historica Olomucensia 36–2009. Sborník prací historických XXIV. Ed. Ivana KOUČKÁ. Olomouc 2009, s. 85–101; Týž: Pokus dokončit likvidaci řeckokatolické církve v Československu. „Akce A 100“. In: CORANIČ, J. – ŠTURÁK, P. – KOPRIVNÁKOVÁ, J. (eds.): Církev v okovách totalitního režimu, s. 157–173; BORZA, Peter: Proces legalizácie Gréckokatolíckej cirkvi v Československu. In: CORANIČ, J. – ŠTURÁK, P. (eds.): Gréckokatolícka cirkev na Slovensku vo svetle výročí. Prešov 2009, s. 112–113.

pracovníkem se stal syn ruského generála, emigrant, laik Ing. Boris Čerkes (1905–1960),¹³ se sice snažil pomáhat, ale sám na vše nestačil. Jelevferijovo postavení v církvi komplikovala nedostatečná znalost českého jazyka. Předním úkolem pro politické pracovníky se proto stala „mobilizace kádrů“, výběr vhodných duchovních na místa episkopů a do čela správy eparchií, protože stávající sestava nebyla schopna podle názoru SÚC církev konsolidovat a aktivizovat v duchu režimních představ.

Stejně naléhavě působil nedostatek kněží, neboť řada farností zůstávala vakantních. Věřícím za této situace nezbývalo nic jiného, než aby reagovali nouzovými, „svépomocnými“ prostředky, které se však většinou rozcházeły s představami jak státu, tak elit pravoslavné církve.

Kádrovou situaci v pravoslavné církvi kriticky hodnotilo předsednictvo ÚV KSČ už 28. srpna 1950.¹⁴ Problémy vidělo v řadách vyšší (metropolita a biskupové) i nižší církevní hierarchie (generální vikáři, kněží, kurátoři). Pozastavovalo se nad vysokým věkem funkcionářů, reflektovalo, že řada z nich je poznamenána nemocemi, jiní jsou pasivní, objevuje se alkoholismus, a vše provází nedůvěra ze strany věřících.¹⁵ Kritika činnosti a chování církevních špiček ze strany státu zesílila v roce 1952 a směřovala vůči všem třem vladykům, v první řadě slovenským, Alexandru (Michalič)¹⁶ v Michalovicích a Alexiji (Dechtereve)¹⁷ v Prešově, a Čestmírovi (Kráčmar)¹⁸ v Olomouci. Nakonec byli v letech 1953–1955 všichni vyměněni. Kádrové změny se dotkly také dalších duchovních na vedoucích místech, kteří měli odpovědnost za deficity při konsolidaci církevních poměrů. V první řadě se to týkalo generálních vikářů. V michalovské eparchii Jozefa Hrehu (1914–1997) v dubnu 1953 vystřídal nejprve málo průrazný Andrej Macko (1911–1967) a v červenci 1954 prešovský arciděkan Peter Spišák (1912–1992). V prešovské eparchii bývalého uniata Desidera Schudicha (1903–1982) nahradil Ivan Michajlovič

¹³ Archiv hl. m. Prahy, fond Magistrát, odbor pro věci církevní NVP 1949–1990, kart. 25 – personální spis.

¹⁴ Národní archiv Praha (dále jen NA Praha), fond Předsednictvo ÚV KSČ 1945–1954, sv. 21, arch. jednotka 233, bod 8.3 – Zpráva o situaci v pravoslavné církvi na východním Slovensku, Praha 28. 8. 1950.

¹⁵ PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: *Pod kuratelou moci. Církvi na Slovensku v letech 1953–1970*. Bratislava 1999, s. 59.

¹⁶ Alexander (1878–1954). NA Praha, fond Státní úřad pro věci církevní (dále jen SÚC) 1949–1951, kart. 116 – jmenování do funkce.

¹⁷ Alexij (1889–1959). Archiv hl. m. Prahy, fond Magistrát, odbor pro věci církevní NVP 1949–1990, kart. 26 – personální spis.

¹⁸ Čestmír (1894–1971). K. S. (= SURMA): *Rozloučení s vladykou Čestmírem*. Hlas pravoslavy, 28, 1972, č. 2, s. 47–48.

Kopolovič (1912–1990). Změny se týkaly také nižších správních úrovní, kdy reorganizace diecézí byla spojena s výměnou většiny kurátorů.

Za naléhavý úkol bylo považováno hledání takových opatření, která římskokatolické církvi zabrání vměšovat se do situace. SÚC hodnotil její chování v roce 1950 jako opatrné, proti akci „P“ se otevřeně nepostavila z obavy, aby ji nepostihlo něco podobného.¹⁹ Brzy se však prý vzpamatovala a nepřehledné situace začala využívat. Chtěla podchytit všechny, kteří se k pravoslavné církvi nepřidali, resp. se snažila ji oslabit a její příslušníky přetáhnout do svých řad. Tím vyvolávala napětí v církevní oblasti a odváděla věřící od současného aktuálního dění, v první řadě od kolektivizace vesnice. Za vším měl stát biskup Čársky, který po složení slibu věrnosti a uvolnění z izolace v roce 1951 svých 151 kněží mobilizoval do práce. Proto se jevílo jako akutní ostře proti němu zakročit a nenechávat věci volný průběh.

V hodnotících zprávách úředníků SÚC čteme, že praktiky katolíků, směřující proti pravoslavné církvi, byly různorodé. Údajně sahaly od šíření pomluv, štvání, živení malicherných sporů a zastrašování, až k organizaci společných bohoslužeb římskokatolické a pravoslavné církve. V michalovské eparchii se prý zaměřili na staropravoslavného generálního vikáře Jozefa Hrehu. Chtěli dosáhnout jeho odvolání z funkce a nahradit ho povolnějším knězem z řad bývalých uniátů. V průběhu michalovského eparchiálního shromáždění v roce 1952 drtivá většina přítomných požadovala ochranu proti praktikám římskokatolické církve ze strany státu. Někteří kněží vystupovali velmi bojovně, „takřka šovinisticky nenávisně“.²⁰ Byli pobouřeni Čárského pastýřským listem, který měl pravoslavné označovat za heretiky a vyzývat katolické kněze, aby se schismatiky nejednali jako s členy rovnoprávné církve. Zástupcům státu i církve dalo hodně práce, aby tyto dezinterpretace vyvrátili. V situační zprávě SÚC čteme upozornění sdělené duchovním, že státní správa pravoslavné církvi dala všechny předpoklady k jejímu zdárnému rozvoji, ale nemůže ji preferovat, neboť „před zákonem jsou si všechny církve rovný“.²¹ Pokud pravoslavný kněz zjistí nějakou nepřístojnost, má ji hlásit církevnímu tajemníkovi. Na jednom ze školení pravoslavné církve, organizovaném v květnu 1953 v Dolním Smokovci, se účastníci shodli na poznatku, že pokud státní orgány proti římskokatolické církvi rázně nezakročí, bude za několik let po pravoslavné církvi veta. Věřící přejdou do římskokatolické

¹⁹ Likvidace řeckokatolické církve je v úředních materiálech označována jako Akce P = pravoslavizace.

²⁰ NA Praha, fond 852 – SÚC 1953–1956, pravoslavná církev, kart. 117 – Zpráva o situaci na východním Slovensku, Praha 20. 6. 1952.

²¹ NA Praha, fond 852 – SÚC 1953–1956, pravoslavná církev, kart. 117 – Zpráva o situaci na východním Slovensku, Praha 20. 6. 1952.

církve. Slovenský úřad pro věci církevní (SLOVŮC) v Bratislavě takové hodnocení situace sice označoval za zbytečnou paniku, avšak na druhé straně doporučil provést s košickým biskupem důrazný pohovor. Chtěli ho přimět k tomu, aby zamezil „až příliš velkým aktivitám“ katolických kněží namířeným proti pravoslavným.

SŮC zamýšlel čelit „závadnému chování“ katolické církve dvěma způsoby. 1) Usiloval o útlum jejích aktivit jako celku a zápalu kněží pro pastorační cestou represe. Pokoušel se najít prostředky, jimiž by se vliv kněží na pravoslavné dal interpretovat jako trestná činnost z náboženské horlivosti. Tlačil na výměnu lidí ve funkcích, kdy „reakční“ kněze měli nahradit „pokrokoví“, působící v intencích státní politiky. SŮC považoval za prospěšné snížit počet katolických duchovních v michalovské eparchii, neboť jsou prý obsazeny všechny farnosti, a katolíci představují velkou brzdu snah o uklidnění situace.²² 2) Druhou cestou, jak se vypořádat s „negativním vlivem“ římskokatolické církve na konsolidaci poměrů, byl tlak na uzavření „dohody“ mezi pravoslavnou a římskokatolickou církví o modu vivendi. „Smlouva“ vznikla v roce 1955 v souvislosti s řešením problému tzv. „přestupové akce“.²³

Za hlavní prostředek „normalizace“ poměrů státní správa označovala všestrannou aktivizaci pravoslavného společenství. Měly se na něm podílet všechny zainteresované složky, stranické a státní orgány i vedení církve, na všech úrovních. „Aktivizaci“ považovala za nástroj boje za prosazení svých záměrů. Nesla se v protikatolickém, protivatikánském duchu. Úředníci tvrdili, že čím dříve a lépe se podaří pravoslavné probrat z letargie, čím více uvědomělých a spolehlivých pravoslavných kněží se zapojí do práce, tím více bude Vatikán oslaben. Jedna ze zpráv SŮC prohlašovala, že pravoslavná církev je sice „reakčním“ seskupením šířícím pověry, ale současně reprezentuje nejvhodnější nástroj průniku mezi věřící a představuje protiváhu římskokatolické církve. Kromě toho prý v budoucnosti nebude z hlediska likvidace církví tak obtížně zdolatelnou překážkou, jakou je římskokatolická církev se svým vedením ve Vatikánu.²⁴

²² NA Praha, fond 852 – SŮC 1953–1956, zasedání kolegia, kart. 13 – Církevní situace na východním Slovensku, Praha 26. 2. 1953.

²³ Podstatou tzv. přestupové akce, která se v Československu a zejména pak na východním Slovensku objevila v letech 1954–1955, bylo hromadné podávání žádostí příslušníků pravoslavné církve, bývalých uniátů, o přestup do římskokatolické církve na základě zrušení ustanovení o evidenci náboženského vyznání obyvatelstva z 11. září 1954, opřeného o usnesení vlády z 27. července 1954. NA Praha, fond SŮC 1953–1956, zasedání kolegia, kart. 209 – Zpráva o přestupové akci na východním Slovensku, Praha 17. 1. 1955.

²⁴ NA Praha, fond 852 – SŮC 1953–1956, zasedání kolegia, kart. 14 – Zpráva ze zasedání kolegia SŮC, Praha 25. 5. 1953.

2.

SÚC si uvědomoval, že nejprve musí konsolidovat situaci mezi duchovenstvem. Proto se zaměřil na episkopát a vedení církve, souběžně však začal řešit problém nedostatku kněžstva, který vznikl tím, že k pravoslavným přешlo velké množství věřících z řeckokatolické církve, ale bez svých duchovních.

Podle zainteresovaných činitelů k řešení problému nedostatku duchovenstva v pravoslavné církvi existovaly dvě cesty: 1) vlastní výchovná práce, příprava nových duchovních na prešovské bohoslovecké fakultě, a vysílání talentovaných studentů bohosloví do SSSR, kde měli prohloubit své vzdělání a všestranně se připravit na převzetí vedoucích míst v pravoslavné církvi v Československu, včetně vzdělávacích institucí a 2) výpomoc ze strany ruské pravoslavné církve, která na přechodnou dobu, než se podaří zaplnit meze-ry vlastní výchovnou prací, „půjčí“ pravoslavné církvi v Československu své duchovní.

Ve vzdělávání a výchově kněží zaujala klíčové postavení Pravoslavná bohoslovecká fakulta v Praze, se sídlem v Prešově.²⁵ SLOVÚC otevřeně přiznával, že pravoslavná bohoslovecká fakulta je jedinou školou mezi teologickými učitelišti v ČSR, kde má stát zájem o přijetí co největšího počtu studentů. Svou činnost zahájila ve školním roce 1950/1951 a jako nově zřízená vysoká škola pochopitelně zápasila na všech frontách se základními problémy, počínaje dislokací a vhodnými prostory pro výuku a pro ubytování posluchačů, nalezením kvalifikovaných učitelských sil, vytvořením programu výuky, a konče výběrem bohoslovců,²⁶ kterých měla v roce 1950 ve všech formách studia asi 171, z toho v řádném studiu 55.²⁷ Tato čísla však zkreslují realitu. Ve skutečnosti, v kontextu nevelkého a klesajícího zájmu mladých o studium na fakultě a kvality uchazečů, úkol obsadit volné fary a nahradit „pasivní“ a „reakční“ kněze, bývalé uniáty, vlastními silami, byl dlouhodobou záležitostí. V žádném případě nemohl sanovat okamžitou a naléhavou potřebu. Proto vedení fakulty a také učitelé, nacházející se pod politickým tlakem, museli operativně přijímat taková opatření, s nimiž se většinou vnitřně neztotožňovali.

²⁵ *Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. Jubilejný zborník k 50. výročiu jej založenia (1950–2000)*. Prešov 2000.

²⁶ V roce 1950 mezi přijatými uchazeči byli pouze dva s maturitou. Proto fakulta organizovala tzv. večerní kurzy, v nichž si teprve doplňovali všeobecné, resp. středoškolské vzdělání. Průvodním jevem proto byla mj. i velká fluktuace mezi studenty.

²⁷ NA Praha, fond 852 – SÚC 1951–1955, situační zprávy, kart. 37 – Zpráva o činnosti Pravoslavné bohoslovecké fakulty v Prešově, Bratislava 23. 7. 1953. V prvním školním roce fakulta připravila pro praxi 28 kněží.

Jedno z východisek představovala koncentrace čtyřleté výuky do kratšího časového úseku a nástup vysvěcených bohoslovců do pastorační práce ve třetím roce studia. Zbývající rok absolvovali dálkově, už v postavení kněží. Obdobné tendence k redukci délky výuky byly i ve čtvrtém ročníku omezeném jen na zimní semestr. Ve vyšších ročnících, zejména v absolventském, se učitelé potýkali s problémem odkladu svěcení. Mnozí bohoslovci s ním nespěchali. Vstup do manželství byl podmínkou svěcení, a proto bylo třeba čekat na její splnění. Problémy vznikaly také v souvislosti s nutností vykonat základní vojenskou službu, neboť řada absolventů se po jejím výkonu nechtěla věnovat kněžskému povolání.²⁸ Všem se jako nadějnější zdál úmysl zvýšit počet posluchačů v řádném studiu a v přípravných kurzech prostřednictvím intenzivních náborových akcí. Výsledky však nebyly adekvátní námaze.

Proto vedení fakulty z rozhodnutí SÚC začalo organizovat krátkodobé kurzy v trvání čtyř až šesti měsíců. Po jejich absolvování byl bohoslovec vysvěcen a vstoupil do pastorační praxe. Jednalo se o pragmatický krok směřující k likvidaci kvantitativního deficitu v počtu kněží.²⁹ Na bohoslovecké fakultě se studenti řádného studia, pokud vyhovovali věkovému limitu, ocitli pod tlakem, aby přešli do krátkodobého kurzu. Eparchie dostaly úkol rozvinout širší náborovou kampaň, aby počet uchazečů byl co největší.³⁰ Praxe kurzů záhy potvrdila obavy prozíravějších duchovních, kteří před nimi varovali. Myšlenka krátkodobé přípravy kněží podcenila, a ve většině případů devalvovala, kněžské povolání. Tento trend však plně korespondoval s praktikami ve vzdělávací praxi v padesátých letech 20. století, v zakladatelském období budování socialismu, a souzněl s cíli režimu.

Absolventi krátkodobých kurzů přicházeli do praxe nepřipraveni na své povolání, někteří dokonce tápali při bohoslužbách, neznali liturgii a jejich teologické znalosti byly nedostatečné. Ve všech formách studia se projevoval tlak shora, vést výuku čistě prakticky. Mladí kněží se po absolutoriu ve své farnosti většinou cítili jako „vhození do vody“. Stěžovali si, že je nikdo nevedl, nikdo se o ně v podstatě nestaral, nezajímal se o ně a nepomáhal jim.

²⁸ Navíc nutnost vykonat základní vojenskou službu odčerpávala kněze potřebné pro okamžité obsazení far. Zpočátku byla situace řešena odklady, když však vyšlo usnesení vlády č. 2824 z 10. 10. 1955 o úpravě nástupu základní vojenské služby, v roce 1956 mělo odejít na vojnu 37 mladých duchovních. NA Praha, fond 994 – Ministerstvo školství a kultury (dále jen MŠK) 1956–1967, kart. 55 – Zpráva MŠK, čj. 010884/56.

²⁹ V roce 1951 bylo vysvěceno 28 těchto absolventů, v roce 1952 pak 19 a v roce 1953 asi osm.

³⁰ Ve školním roce 1951/1952 navštěvovalo kurz 25 posluchačů, o rok později osm a ve školním roce 1953/1954 11 posluchačů. V řádném studiu bylo 62 a v jednoroční přípravce 15 studentů. NA Praha, fond 852 – SÚC 1953–1956, zasedání kolegia, kart. 14 – Pravoslávna bohoslovecká fakulta v Prešove.

Depresi propadali zejména tehdy, pokud se ocitli v místech, kde „pravoslavi-zace“ neproběhla bez problémů. Politický tlak způsobil, že mezi absolventy najdeme i menší skupinu duchovních, kteří nejenže neměli předpoklady pro pastorační práci, potřebnou kvalifikaci a vztah k církvi, a možná ani k Bohu, ale také lidi zatížené svou minulostí nebo problémy, vykládající si kněžství jako snadný zdroj obživy. Pravoslavné církvi tak více uškodili, než pomohli. Po prvních negativních zkušenostech s uchazeči fakulta zavedla jejich přísné kádrování prováděné KNV v Prešově. Velký důraz na fakultě kladli na různé formy doškolování.

Celkově musíme konstatovat, že snaha překlenout nedostatek kněží v pravoslavné církvi prostřednictvím krátkodobých kurzů byla dobovým omylem. Očekávaný a podstatný zvrat se nedostavil. Tzv. pastýřsko-bohoslovecké oddělení, jak byly kurzy označovány, fungovalo čtyři roky, v letech 1950–1954.

Druhým dílčím pokusem o snížení počtu vakantních farností, snahou, jak vyřešit nedostatek kněží a kádrů,³¹ bylo v roce 1955 povolání pravoslavných duchovních ze Zakarpatské Ukrajiny (bývalé Podkarpatské Rusi) na výpomoc na východní Slovensko. Byli určeni pro prešovskou a michalovskou eparchii a měli tu působit pět let, do doby, než prešovská fakulta zajistí dostatečný počet kněží z místních zdrojů. Iniciátora této pomoci neznáme. Podnět pravděpodobně vyšel ze SLOVÚC. Jisté je, že záležitost počátkem roku 1955 projednal při návštěvě Moskvy s patriarchou ruské pravoslavné církve Alexijem I. (Simanskij)³² a s předsedou Sovětu pro záležitosti ruské pravoslavné církve G. G. Karpovem metropolitou Jelevferij (Voroncov). V jednáních pak pokračoval kancléř B. Čerkes. Když byl záměr schválen nejvyššími stranickými a státními orgány v SSSR a ČSR, jeho realizaci SÚC svěřil vedení prešovské eparchie, resp. biskupu Dorotejovi (Filipp) a generálnímu vikáři Ivanu Michajloviči Kopolovičovi.³³ Příchod cizích státních příslušníků do struktur pravoslavné církve v Československu nebyl v poválečném období (ale ani v předchozích letech) ničím výjimečným, tentokrát však šlo o akci přesahující svým rozsahem a přesně určeným cílem běžné zvyklosti.

Pravoslavní duchovní ze SSSR přišli na východní Slovensko v několika časových fázích. Jakýsi předvoj v první polovině roku 1955 tvořili protoje-rej I. M. Kopolovič, který se stal generálním vikářem prešovské eparchie,³⁴

³¹ NA Praha, fond 852 – SÚC 1952–1956, kart. 117 – Návrh SÚC pro politické byro ÚV KSČ z 13. 5. 1955.

³² Alexij I. (1877–1970). PATOCK, C.: *Die Hierarchie der Russisch-Orthodoxen Kirche Moskauers Patriarchat*. Ostkirchliche Studien, 16, 1967, s. 44–45.

³³ NA Praha, fond 852 – SÚC 1949–1956, kart. 4 – Návrh na vyřešení některých otázek pravoslavné církve, Praha 1956.

³⁴ PATOCK, C.: c. d., s. 54.

a Dimitrij Georgjevič Filipp, jehož záhy po příjezdu zvolili biskupem (Dorotej) téže diecéze. Počátkem následujícího roku toto duo rozšířil protojerej Georgij Vasiljevič Stankaninec (nar. 1906), který nastoupil na Pravoslavnou bohosloveckou fakultu v Prešově jako profesor biblických věd, proděkan a suplující spirituál semináře.

V letech 1956–1957 je podle původního plánu mělo následovat 20–25 duchovních pocházejících z okolí Užhorodu a Mukačeva, kteří ovládali východoslovenský dialekt a místní náboženské zvyklosti a tradice. Počítalo se s tím, že většina z nich převeze vyšší, řídicí kněžské funkce (protopresbyteriáty), a obsadí takové farnosti, v nichž konsolidace poměrů podle názoru pravoslavné církve a státních úřadů neprobíhala dost rychle.

Po předběžných jednáních v roce 1956 začaly na obou stranách konkrétní přípravy.³⁵ Ukázalo se, že ruská strana, přes dobrou vůli, nebyla schopna nabídnout tak velký počet kněží, jaký byl požadován. Nemohla počítat s duchovními z Ukrajiny, kteří nevyhovovali z jazykového hlediska, a výběr pouze z omezeného teritoria bývalé Podkarpatské Rusi by narušil chod eparchie. Kromě toho situaci komplikovala podmínka nevysílat v zásadě bývalé uniaty, ale pouze tzv. staropravoslavné kněze. Naplnit se ji nepodařilo. Náborová akce mezi duchovními dále ukázala, že ruská pravoslavná církev nesouhlasila s vysláním všech duchovních, kteří se přihlásili do konkurzu. V prvním kole jejím sítím prošlo dokonce jen pět ze 16 uchazečů. Důvody však neznáme. Nakonec generální vikář I. M. Kopolovič 2. dubna 1956 v Mukačevě, společně s vladykou mukačevsko-užhorodským Ilarionem (Kočergin) a jeho komisí, jednal s 25 uchazeči, a když jim načrtl očekávání československé pravoslavné církve, zbylo jich 15. Po všech peripetích na východní Slovensko přijelo 14 kněží,³⁶ přičemž ze seznamu vybraných několik vypadlo, a musel být doplněn novými duchovními. V roce 1956 kněží přijeli ve dvou skupinách, 26. června a 3. července po čtyřech osobách, zbývající v roce 1957. Jednalo se o tyto duchovní:

Julius Ivanovič Bokšaj (nar. 3. 1. 1915 Úbrež, okr. Sobrance na Slovensku), ukrajinské národnosti, absolvent katolické teologické fakulty v Olo-mouci, vysvěcen v roce 1940, v roce 1949 sjednocen s pravoslavnou církví, přišel z Klečenova v mukačevském rajonu a nastoupil v Kamionke.

Jevgenij Vasiljevič Boršoš (nar. 15. 12. 1910), ukrajinské národnosti, absolvent duchovního semináře v Srbsku, vysvěcen 1935 biskupem Damaski-

³⁵ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále jen AKPR) Praha, fond Kancelář prezidenta republiky (dále jen KPR) 1919–1962, kart. 770, inv. č. 2838 – Zpráva o činnosti býv. Státního úřadu pro věci církevní v Praze za druhé čtvrtletí 1956, Praha 4. 8. 1956.

³⁶ De facto šlo o 13 duchovních, neboť příchod Basila Ivanoviče Mučičky měl jiné pozadí, s popisovanou misí přímo nesouvisel, ale logicky do ní zapadal.

nem (Grdanički), určitou dobu vykonával funkci arciděkana, přišel z Frondy a nastoupil do obce Pčolinné.

Michail Ivanovič Cuckov (nar. 14. 5. 1903), ukrajinské národnosti, absolvent duchovního semináře v Srbsku, vysvěcen 1930 biskupem Josifem (Cvijovič), přišel ze Sinovíru a nastoupil v Uliči.

Vasilij Michajlovič Ďulaj (nar. 3. 12. 1919), ukrajinské národnosti, vysvěcen biskupem Theodorem Romžou, s pravoslavnou církví se sjednotil v roce 1949, přišel z obce Ivanovec v mukačevském rajonu a nastoupil do Velkých Bukovců.

Josef Ivanovič Iljuk (18. 7. 1914 Chust – 6. 5. 1993), ukrajinské národnosti, absolvoval semináře ve Sremských Karlovcích a Bitolji, vysvěcen v roce 1939 biskupem Vladimírem (Rajič), krátce působil na východním Slovensku, přišel z Chustu, arciděkan, a nastoupil v Kružlově.

Leontin Ivanovič Lizak (29. 6. 1924 Užhorod – 19. 6. 1986 Malý Lipník), slovenské národnosti, absolvent učitelského ústavu a bohosloveckého semináře, vysvěcen 1947 biskupem Theodorem Romžou, v roce 1949 sjednocen s pravoslavnou církví, přišel z Užhorodu-Radvance a nastoupil v obci Remeniny.

Vasilij Georgevič Mandzjuk (nar. 28. 5. 1903 v Negrovci – 17. 2. 1983), ruské národnosti, absolvent duchovního semináře v Sarajevu, vysvěcen 1933 biskupem Damaskinem (Grdanički), přišel z farnosti Košeljovo chustského rajonu, nastoupil v Šarišském Štiavniku.

Konstantin Michajlovič Medviď (nar. 2. 7. 1918), ukrajinské národnosti, absolvoval duchovní seminář řeckokatolické církve, vysvěcen 1949 už v pravoslavné církvi biskupem Makariem (Oksijuk), přišel z Teresvy v tjačevském rajonu a nastoupil v Údolu.

Nikolaj Michajlovič Oláh (nar. 8. 5. 1903) – další údaje nemáme zatím k dispozici.

Ivan Michajlovič Puškáš (17. 9. 1918 – 22. 8. 1984 Habura, okr. Medzilaborce), bývalý uniát.

Dimitrij Josifovič Simulík (nar. 8. 6. 1912), ukrajinské národnosti, vysvěcen 1936 biskupem Damaskinem (Grdanički), přišel z města Volovec a nastoupil v obci Cabalovce.

Georgij Georgjevič Šelever (nar. 21. 1. 1913), absolvent duchovního semináře v Srbsku, vysvěcen 1937 biskupem Damaskinem (Grdanički), přišel z Chustu a nastoupil v obci Jarabina.

Georgij Georgijevič Šutko (nar. 25. 1. 1912), stal se spirituálem pravoslavného bohosloveckého semináře v Prešově.³⁷

Pokud jde o jednotlivé kněze, kteří přijeli na východní Slovensko v letech 1956 a 1957, polovina z nich měla k tomuto regionu zvláštní vztah prostřednictvím příbuzenských vztahů.³⁸ Buď se tu narodili, nebo odtud pocházely jejich manželky, příp. zde žili sourozenci, strýcové, tety apod. V důsledku nepřístupnosti osobních spisů kněží nejsou naše údaje zcela přesné, je však možné, že tento počet byl ještě vyšší. Většinou se jednalo o duchovní ve věku mezi 40 a 50 lety s poměrně početnou rodinou, kněze ve věku do 30 a nad 50 let můžeme označit za výjimku. Zhruba 60 % z nich je označováno za tzv. staropravoslavné,³⁹ ve zbývajících případech přicházeli bývalí duchovní zakázané řeckokatolické církve. Všichni měli ukrajinskou národnost, jen ve dvou případech uváděli slovenskou a ruskou. Vesměs šlo o kvalifikované a zkušené duchovní s odpovídajícím vzděláním, v několika případech prošli teologickým seminářem v Srbsku, nositele titulu protojerej, dva předtím působili ve funkci arciděkanů. Kádrová hodnocení pocházející z let totality sice musíme brát s velkou rezervou, není však důvodu nevěřit konstatováním, že většina z nich patřila mezi svědomité kněze a nadané kazatele, což někteří u nás potvrdili jako arciděkané.⁴⁰

Co se týče motivace kněží odstěhovat se na přechodnou dobu mimo svůj domov, pramenný materiál, který by na tuto otázku odpověděl jednoznačně a pravdivě, nemáme k dispozici, neboť problematika je příliš spojena s privátní sférou uvažování a rozhodování každého jedince. Musíme proto vycházet z chování a jednání lidí, které bylo současně podmíněno dobou, kterou prožívali. Není třeba pochybovat o tom, že v pozvání do sousední země viděli kus výzvy zkusit něco nového, a obohatit svou pastorační službu o další zkušenost. Nemůžeme vyloučit, že někteří chtěli třeba i pomoci etablovat pravoslaví ve farnostech, které byly tradičně řeckokatolické, neboť tak znělo hlavní zadání pro organizaci mise z československé i ruské strany. Současně je nutno reflektovat, že všichni od tohoto projektu očekávali materiální profit, zvýšení životní úrovně pro sebe a své rodiny. Někteří v tom možná viděli příležitost lépe se pracovně uplatnit, prosadit se v církvi a budovat profesní kariéru.

³⁷ NA Praha, fond 852 – SÚC 1949–1956, kart. 4 – charakteristiky duchovních navržených na vyslání do Československa.

³⁸ NA Praha, fond MŠK 1956–1966, sig. 47 VII C, kart. 54 – Duchovní ruské pravoslavné církve v ČSSR, 11. 11. 1960.

³⁹ Takto jsou označováni pravoslavní duchovní, jejichž minulost nebyla svázána s řeckokatolickou církví.

⁴⁰ NA Praha, fond SÚC 1949–1956, kart. 4, inv. č. 53 – Návrh na vyřešení některých otázek pravoslavné církve, Praha 1956.

Nelze přehlédnout fakt, že v případě sjednocených uniátů byl odchod také hledáním východisek, jak uniknout ze sovětského prostředí a nalézt pro sebe snesitelnější životní podmínky. Pro některé se otevírala cesta navázat na minulost a pokusit se přiblížit rodovým kořenům.⁴¹

Počínání české a slovenské strany, připravující se na příjezd prvních čtyřech kněží, je možno označit za hektické. Mezi Prahou a Prešovem jezdili úředníci, kteří vybírali vhodné lokality a zejména nemovitosti, mnohé z nich zabrané po roce 1950 zcela nebo z části pro potřeby JRD, obchodů, škol, ubytování atd. Dokonce se našly i peníze na dílčí renovace sakrálních prostor. Vše muselo projít generální údržbou a opravami, stěhovali se lidé i instituce, do pořádku se dávaly zahrady, sázely brambory a zelenina, věřící štípali dříví, někde se zaváděla elektrina, vše mělo být v pořádku a k dispozici, aby přijetí hostů ze Sovětského svazu proběhlo co nejvřeleji. Ne všechno se nakonec podařilo, např. při příjezdu první skupiny na nádraží v Košicích duchovní nikdo nečekal, a cestu do Prešova si museli najít sami, nebo v prvních dnech žili na dluh, ocitli se bez finančních prostředků. Teprve následně se řešilo sjednocení rodin a stěhování, výše platů a forma jejich vyplácení, vyřízení finančních půjček atd. Od ruské pravoslavné církve měl každý kněz obdržet 6 000 rublů na stěhování a zařízení nových bytů, SÚC v Praze tyto náklady hodlal sanovat každému částkou 25 000 korun. Jeden z duchovních nedlouho po příjezdu požádal o návrat do vlasti ze zdravotních důvodů. Lékařská prohlídka v Praze ukázala, že srdeční obtíže předstíral, neboť byl umístěn do obce s rozháranými náboženskými poměry.⁴²

Právě výběr vhodné farnosti, kam by mohli hostující kněží nastoupit, představoval největší problém. Nešlo jen o vytvoření solidního materiálního zázemí pro jejich působení, ale také o vytypování míst, kde byla situace zralá pro přijetí pravoslavného cizince. Svědčí o tom jak skutečnost, že většina duchovních musela své dosavadní působiště uvolnit ve prospěch přicházejícího hosta (např. Pčolinné, Kamienka, Ulič, Remeniny, Čertižné), což vyvolávalo nepříjemné napětí a dokonce ojediněle i konflikty, zvláště v případech, pokud byl kněz přeložen z prešovské do michalovské eparchie, tak i změny v plánech na umístění kněží. Až na dvě výjimky (Jarabina a Velké Bukovce) tedy nešlo o vakantní farnosti. V roce 1956 kněží delegovaní ruskou pravoslavnou církví působili v obcích Údoľ (okr. Stará Lubovňa), Pčolinné (okr. Snina),

⁴¹ NA Praha, fond MŠK 1956–1966, sig. 47 VII C, kart. 54 – Duchovní ruské pravoslavné církve v ČSSR, 11. 11. 1960.

⁴² NA Praha, fond MŠK 1956–1966, sig. 47 VII C, kart. 54 – Duchovní ruské pravoslavné církve v ČSSR, 11. 11. 1960.

Šarišský Štiavnik (okr. Svidník), Veľké Bukovce (okr. Stropkov),⁴³ Kamienka (okr. Stará Ľubovňa), Jarabina (okr. Stará Ľubovňa), Remeniny (okr. Vranov nad Topľou) a Ulič (okr. Snina),⁴⁴ a v roce 1957 přišli do obcí Kružlov (okr. Bardejov) a Cabalovce (okr. Medzilaborce).⁴⁵ Přesnější kritéria pro výběr lokalit materiály úřední provenience neuvádějí. Zdůrazňují, že přijetí duchovních věřícími bylo v drtivé většině případů kladné a jejich pisatelé jsou přesvědčeni, že kněží přispějí ke konsolidaci situace v obcích.⁴⁶ Chladná reakce byla zaznamenána pouze ve dvou případech. Údajně souvisela jednak s chováním jednoho z kněží, který nezvládl přechod do materiálně přece jen relativně bohatšího prostředí, než ve kterém dosud žil, a v prvních dnech se soustředil v přehnané míře na nákupy zboží (obuv), jednak s averzí obyvatel obce vůči místním správním orgánům, jež blokovaly stavbu rodinných domků v místě, a když udělily výjimku, tak ji dostal okresní církevní tajemník.

Stejně obtížné, jako je hledání motivů kněží mukačevsko-užhorodské eparchie pro pracovní pobyt v Československu, je hodnocení výsledků této mise. Asi bychom je měli vidět ve třech rovinách. 1) Nakolik se podařilo splnit očekávání organizátorů akce ve smyslu likvidovat „zbytky unie“ na východním Slovensku a pomoci sjednotit pravoslavnou církev. 2) Přispěla k uspokojení duchovních potřeb věřících? 3) Jak zasáhla do života samotných kněží. Pokusme se udělat předběžné závěry z materiálů, jež jsme měli k dispozici.

1) Hodnocení odboru pro věci církevní Ministerstva školství a kultury (MŠK) v Praze z roku 1960⁴⁷ konstatovalo, že hostující duchovní ruské pravoslavné církve v mnoha obcích východního Slovenska přispěli k „odstranění nežádoucích poruch v náboženském životě lidu“ a v zásadě „splnili úlohu, která byla ve veřejném zájmu touto akcí sledována“.

Objektivně musíme konstatovat, že vytyčený cíl byl pouze heslem, „politickým“ argumentem pro stranické, státní a církevní elity. Nedalo se očekávat, že 12 duchovních zařazených do pastorační služby může nějak výrazněji

⁴³ V současnosti obec Bukovce.

⁴⁴ Mezi vytypované obce pro obsazení hostujícím duchovním ze SSSR patřily dále Jarabina (okr. Stará Ľubovňa), Drienica (okr. Sabinov), Svidník, Kružlov (okr. Bardejov), Čičarovce (okr. Michalovce), Ostružňa (okr. Kežmarok), Ruské (dnes zaniklá obec v souvislosti s výstavbou vodního díla Starina, okr. Snina), Hrabské (okr. Bardejov), Kurov (okr. Bardejov), Mikulášová (okr. Bardejov), Vyšný Mirošov (okr. Svidník), Brusnica (okr. Stropkov), Sečovce (okr. Trebišov), Hlinné (okr. Vranov nad Topľou) a Dúbravka (okr. Michalovce).

⁴⁵ Dvě lokality, nástupní působišť duchovních Ivana Michajloviče Puškáše a Nikolaje Michajloviče Olaha, se nám nepodařilo zjistit.

⁴⁶ AKPR Praha, fond KPR 1919–1962, kart. 770, inv. č. 2838 – Zpráva o činnosti bývalého Státního úřadu pro věci církevní v Praze za druhé čtvrtletí 1956, Praha 4. 8. 1956.

⁴⁷ NA Praha, fond 994 – MŠK 1956–1967, kart. 54 – Zpráva o závadách při odchodu některých duchovních ruské pravoslavné církve po přechodném působení v Košickém kraji.

změnit celkovou situaci. Spíše se jednalo o experiment, který nakonec vyústil v rozpaky a rozhodnutí dále v něm nepokračovat.

2) Ukázalo se, že duchovní mohli dobře fungovat pouze v určitém prostředí. K tomuto závěru nakonec došli samotní organizátoři mise: „Zpočátku byli duchovní ruské pravoslavné církve našimi věřícími (bývalými řeckokatolíky) odmítáni – bojkotováni, a někteří museli být přemístěni na jiné farnosti. Postupně si však získali důvěru věřících...“.⁴⁸ Většina z nich se nakonec na nové prostředí adaptovala dobře, takže v roce 1960 odchod osmi z původního počtu 17 kněží do své vlasti byl provázen určitým napětím. Odjezdu se bránili většinou jak věřící, tak především samotní duchovní.

3) Zdá se, že základní problém tkvěl v chování kněží a jejich rodin. Zmíněný hodnotící materiál MŠK zdůvodňoval rozhodnutí ukončit hostování kněží tím, že někteří z nich „si však u nás příliš zvykli, nerespektovali často příkazy církve a zaváděli ve farnostech formy náboženského života, které neodpovídaly našim poměrům“.⁴⁹ Poukazoval na fakt, že mezi slovenským klérem se vůči nim objevila finančně motivovaná nevraživost. Někteří kněží jim záviděli tzv. zahraniční vyrovnávací příplatek.

Skutečnost byla taková, že v SSSR jim zůstal jejich původní plat a v ČSR obdrželi další, v podstatě srovnatelný s příjmem místního duchovenstva, avšak navýšený ještě o státní příplatek. Proto se jejich zahraniční působení stalo poměrně lukrativní záležitostí, podstatně zvýšilo jejich životní úroveň, a někteří si vytvářeli i velké úspory.

Státní správě dále vadilo, že kněží si během času začali zvát na fary k delšímu pobytu své širší rodiny, takže prý ze 17 původních duchovních se tato kolonie rozrostla na 93 osob.

K zaujetí negativního hodnocení pravděpodobně přispěly také anonymní dopisy, které chodily do Prahy ze Slovenska. Jeden z nich se ptal, jak dlouho budou mít v pravoslavné církvi v Československu sovětské faráře. Kladl řečnickou otázku, zda slovenští kněží jsou tak zaostalí, že vedoucí místa v církvi jsou obsazena lidmi ze Sovětského svazu, a nenajde se alespoň jediný, který by mohl zastávat funkci biskupa, generálního vikáře nebo profesora. Aby mohl „kariérista a šovínista“ Kopolovič zaujmout místo generálního vikáře, musel mu je uvolnit Desider Schudich, který, ač nevinný, skončil ve vězení. Doporučoval také, aby došlo k prověrce chování nejméně pěti kněží ze SSSR,

⁴⁸ NA Praha, fond 994 – MŠK 1956–1967, kart. 54 – Zpráva o závadách při odchodu některých duchovních ruské pravoslavné církve po přechodném působení v Košickém kraji.

⁴⁹ NA Praha, fond 994 – MŠK 1956–1967, kart. 54 – Zpráva o závadách při odchodu některých duchovních ruské pravoslavné církve po přechodném působení v Košickém kraji.

kteří často jezdí domů a ve velkém převážejí spotřební zboží. Jsou to „pěkní ptáčkové“.⁵⁰

V roce 1960 vyhodnocení všech těchto okolností přimělo církevní odbor MŠK v Praze k rozhodnutí navrhnout sovětské straně a našim stranickým, státním a církevním orgánům odvolat z Československa osm duchovních⁵¹ a devíti z původní sedmnáctičlenné skupiny nabídnout další působení s tím, aby si požádali o udělení československého občanství. Pokud tak neučiní, budou muset odejít ze země také. Z devíti kněží, kteří měli zůstat, pět označil za momentálně u nás nepostradatelné, za kádrové rezervy pro zastávání vyšších funkcí v církvi (D. G. Filipp-Dorotej, I. M. Kopolovič, B. I. Mučička, J. I. Iljuk, L. I. Lizak), ve čtyřech případech (K. I. Bokšaj, V. M. Ďulaj, I. M. Puškáš, G. G. Šutko) může být odchod odsunut do budoucna, záležitost bude opět vyhodnocena po třech letech.⁵²

Další osudy této devítičlenné skupiny kněží se nám zatím v důsledku zmíněné nepřístupnosti pramenů nepodařilo vypátrat. Vladyka Dorotej se v roce 1964 po abdikaci metropolitou Jana (Kuchtin)⁵³ stal v pořadí třetím metropolitou pražským a celého Československa. Jeho zásluhy o církve byly oceněny jmenováním arcibiskupem. V roce 1968 získal na Pravoslavné duchovní akademii v Leningradě vědeckou hodnost magistra bohosloví a v roce 1984 doktorát teologie. V roce 1985 se stal čestným doktorem Pravoslavné bohoslovecké fakulty v Prešově. Byl nositelem státního vyznamenání Řádu práce. Po rozdělení státu v roce 1992 prosadil udržení jednoty církve a byl zvolen metropolitou českých zemí a Slovenska. Zemřel ve věku 86 let a je pochován v Praze na Olšanech.⁵⁴

⁵⁰ NA Praha, fond 994 – MŠK 1956–1967, kart. 54 – Zpráva o závadách při odchodu některých duchovních ruské pravoslavné církve po přechodném působení v Košickém kraji.

⁵¹ Protojerej Vasilij Georgijevič Mandzjuk se v roce 1960 vrátil zpět do Užhorodu, avšak po třech letech (1963) se vrátil a působil jako duchovní v michajlovské eparchii, ve farnosti Voľa. V roce 1968 odešel do důchodu z obce Krášok, dnes Zemplínská Široká. Zde také 17. 2. 1983 zemřel a je pochován na místním hřbitově.

⁵² NA Praha, fond 994 – MŠK 1956–1967, kart. 54 – Duchovní ruské pravoslavné církve v ČSSR, 11. 11. 1960; Problémy pravoslavné církve ve Východoslovenském kraji, 6. 12. 1960.

⁵³ Jan (1901–1975). Archiv hl. m. Prahy, fond Magistrát, odbor pro věci církevní NVP 1949–1990, kart. 37 – osobní spis; PATOCK, C.: c. d., s. 224; MAREK, P. – BUREHA, V.: *Pravoslavní v Československu*, s. 435–436.

⁵⁴ Dorotej (1913–1999), vl. jm. Dimitrij Georgijevič Filipp. Pocházel z rodiny chudého rolníka. Do základní školy chodil v rodném Nankově a na střední školu v okresním městě Chustu. Počátkem třicátých let absolvoval vojenskou službu na Moravě a po jejím ukončení zemědělskou školu v Nižních Bereckách. V roce 1938 vstoupil do pravoslavného monastýru sv. Mikuláše v Ize. V roce 1940 byl vysvěcen na jeromonacha. Od roku 1951 působil jako spirituál ženského kláštera v Užhorodě-Rosvigově a zastával funkci arciděkana všech klášterů v Zakarpatské oblasti. V červnu 1955 byl uvolněn ruskou pravoslavnou církví k pastýřské službě v ČSR a vy-

Ivan M. Kopolovič funkci generálního vikáře zastával do roku 1964. V roce 1961 absolvoval Pravoslavnou bohosloveckou fakultu v Prešově a v roce 1963 na ní získal titul doktora bohosloví (ThDr.). Úmrtí manželky mu otevřelo cestu k další kariéře v církvi. Vrátil se do vlasti a pracoval na oddělení zahraničních vztahů ruské pravoslavné církve. V listopadu 1965 byl postřižen a přijal jméno Jonathan. Následně byl vysvěcen na biskupa a stal se vladykou tegelským, vikářem středoevropského exarchátu. V letech 1966–1967 spravoval berlínskou a potom vídeňskou eparchii. V letech 1967–1970 byl biskupem newyorským a aleutským a exarchou Severní a Jižní Ameriky. Od roku 1970 jako arcibiskup spravoval tambovsko-mičurinskou eparchii, v letech 1972–1987 působil v moldavském Kišiněvě, odkud odešel do důchodu, a zemřel 21. května 1990 v Mukačevě.⁵⁵

Igumen Cyril (Mučička) působil jako duchovní správce církevních obcí v Brezničke a Pstrinej. V roce 1959 byl povolán na Pravoslavnou bohosloveckou fakultu do Prešova, kde působil jako spirituál, přednášel biblické vědy a vyučoval jazyky (hebrejštinu, řečtinu, latinu). V roce 1961 získal hodnost archimandrity a v roce 1965 byl zvolen biskupem-vikářem v Michalovcích. Nejprve byl Metodovým (Milly)⁵⁶ světicím biskupem trebišovským a po jeho smrti 14 let řádným biskupem. Zemřel předčasně v Hradci Králové a je pohřben v Zemplínské Široké v kryptě pravoslavného chrámu.⁵⁷

svěcen na episkopa prešovské diecéze. *Rozloučení s vladykou metropolitou Dorotejem*. Hlas pravoslaví, 66, 2000, č. 2, s. 31–33.

⁵⁵ Ivan Michajlovič Kopolovič (1912–1990) pocházel z pravoslavné rodiny, jeho otec byl souzen v marmarošsko-sihotském procesu v letech 1913–1914. Teologické vzdělání získal v Sremských Karlovcích v Jugoslávii (1932). Na diakona byl vysvěcen v listopadu 1933 a na kněze 19. dubna 1936. V letech 1935–1936 byl v československé armádě. Jako duchovní působil na více místech a vyučoval také na gymnáziu v Chustu. Po válce v roce 1945 se stal tajemníkem mukačevské eparchie a otevřela se mu cesta k pozoruhodné kariéře. V roce 1949 odešel do Maďarska jako arciděkan pravoslavných farností. Po návratu v roce 1954 na krátkou dobu opět převzal funkci tajemníka eparchie, ale v letech 1955–1964 působil v Československu jako generální vikář prešovské eparchie. Довганич, Омелян Дмитрович: *Кополович Іван Михайлович*. In: *Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи ХХ століття*. Ужгород 2007, s. 171–172; Дочинец, Мисрослав – Пагірця, Василь В.: *Енциклопедія Мукачеве в іменах*. Мукачево 2006, s. 259–260; Киреев, Александр: *Епархии и архиереи Русской Православной Церкви в 1943–2002 годах*. Москва 2002, s. 265–266; http://www.rusoir.ru/index_print.php?url=/03print/svoboda-sovesti/23/ – staženo 1. 7. 2012; http://zarubezhje.narod.ru/gi/i_085.htm – staženo 1. 7. 2012; [http://ru.wikipedia.org/wiki/D0%98%D0%BE%D0%B-D%D0%B0%D1%84%D0%B0%D0%BD_\(%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B-B%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/D0%98%D0%BE%D0%B-D%D0%B0%D1%84%D0%B0%D0%BD_(%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B-B%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87)) – staženo 1. 7. 2012.

⁵⁶ Metod (1884–1966). ŠČERBEJ, Michal: *Velká strata*. Odkaz sv. Cyrila a Metoda, 12, 1966, č. 12, s. 270–274.

⁵⁷ Cyril (1924–1979), vl. jm. Basil Ivanovič Mučička. Pocházel z rolnické rodiny, obecnou školu a gymnázium absolvoval v Mukačevě (1943). Na pravoslavné Vyšší duchovní škole začal

Protojerej Jozef I. Íľjuk v roce 1959 přešel do jurisdikce pravoslavné církve v Československu a po působení v několika obcích (Klokočov, Michalovce) a výkonu funkce arciděkana pro okresy Michalovce a Trebišov, v roce 1973 zakotvil jako spirituál na prešovské bohoslovecké fakultě a pracoval také v redakci časopisu Odkaz sv. Cyrila a Metoda. Zemřel v roce 1993 a je pohřben na prešovském hřbitově.

Za působením duchovních Leontije Ivanoviče Lizaka, Julia Ivanoviče Bokšaje, Vasilije Michajloviče Ďulaje a Ivana Michajloviče Puškáše v pravoslavné církvi udělal v roce 1968 tečku jejich přechod do obnovené řeckokatolické církve v Československu,⁵⁸ kde se uplatnili vesměs velmi dobře. Jejich životní osud snad výstižně ilustruje příběh prvního z nich, jak je zachycen ve vzpomínkách jeho ženy Jolany Lizakové z roku 2007. Na kněze řeckokatolické církve byl vysvěcen v roce 1947, dva roky před její likvidací. V roce 1949 odmítl přestoupit do pravoslavné církve a chtěl si najít práci jinde. Záměr se mu však nepodařilo naplnit, protože zaměstnavatelé dostali příkaz bývalé kněze nepřijímat. Situace se ještě zhoršila po vraždě biskupa Teodora Romži (1911–1947).⁵⁹ Duchovní dostali na výběr: buď přestoupí do pravoslavné církve, nebo půjdou do gulagu na Sibiř. Při rozhovoru s představiteli podzemní řeckokatolické církve L. I. Lizak dostal doporučení formálně zvolit jako hlava rodiny a otec dvou malých dětí pravoslavnou církev s tím, že jakmile nastane nejbližší vhodná příležitost, musí se vrátit zpět. Jolana Lizaková ve vzpomínce uvádí: když přišla v roce 1955 nabídka na kněžskou výpomoc na Slovensko, manžel vycítil příležitost osvobodit se z politického tlaku v SSSR. Z Remenin jsme se dostali v roce 1958 do Prešova. Manžel tu měl v blízkosti pravoslavné rezidence možnost neustále sledovat vývoj situace a ve snaze udržovat v rámci možností dorost v pravé víře, učil také na pravoslavné teologické fakultě. „Počas nášho pobytu v Prešove k nám tajne

studovat v roce 1944 v Budapešti, v důsledku války ji nedokončil. V roce 1945 začal působit jako katecheta, v roce 1947 vstoupil do kláštera na Černecej Hore u Mukačeva, v roce 1949 byl vysvěcen na diakona mukačevsko-užhorodským biskupem Makariem. V roce 1950 byl vysvěcen na jeromonacha biskupem Ilarionem. V letech 1949–1951 pracoval v biskupské kanceláři v Mukačevu, v letech 1951–1956 absolvoval Moskevskou duchovní akademii s titulem kandidáta teologie. Krátce pak působil v chrámu sv. archanděla Gabriela v Moskvě. Do ČSR měl být uvolněn už v roce 1956. Záměr nebyl realizován, proto když se v roce 1957 nečekaně objevil v Praze, zavládlo všeobecné překvapení, a byl poslán do prešovské eparchie. Srov. *Dni duchovnej obrody v Michalovciach*. Odkaz sv. Cyrila a Metoda, 12, 1966, č. 1, s. 4–7; *Odešel vladyka Cyril*. Hlas pravoslavi, 35, 1979, č. 9–10, s. 212–213.

⁵⁸ NA Praha, fond 995 – Sekretariát pro věci církevní Ministerstva kultury ČSR (SVC MK ČSR) 1969–1992, kart. 226 – Rezolúcia zo zhromaždenia pravoslavného duchovenstva prešovskej eparchie 21. 6. 1968.

⁵⁹ <http://www.zivotopisyvatych.sk/teodor-romza-biskup-a-mucenik/> – staženo 1. 7. 2012.

prichádzali mnohí kňazi a predstavitelia podzemnej gréckokatolíckej cirkvi. Medzi nimi boli o. Ján Hirka, o. Ivan Ljavinec, o. Eugen Kočiš, s ktorými sa pripravoval prechod späť ku gréckokatolíckej cirkvi. Keď manžel zistil, že prišla tá pravá chvíľa, a po súhlase biskupa Hopku, verejne v katedrále prehlásil, že sa vracia späť do gréckokatolíckej cirkvi. Prítomní kňazi a bohoslovci ho násilím vyťahli z chrámu, ale nepodarilo sa im vziať mu kľúče od katedrály. Vyhrážali sa mu smrťou, neustále na neho útočili, ale zostal neoblomný. To byl začiatok fyzického a skutočného znovuzrodenia gréckokatolíckej cirkvi v ČSSR.⁶⁰ V roce 1969 se L. I. Lizak stal správcem řeckokatolické farnosti Legnava a v roce 1977 Malý Lipník, kde ho nečekaně zastihla smrt 19. června 1986. Obětavě pomáhal obnovovat církev, byl redaktorem jediného rusínsko-ukrajinského časopisu pro řeckokatolíky Blahovistnik, psal články, pomáhal při vydávání nových liturgických potřeb, udržoval styky s řeckokatolíky v zahraničí. Je pochován na hřbitově v Sabinově.

O osobnosti o. Julia I. Bokšaje nemáme informace. O. Vasilij M. Ďulaj pôsobil jako správce farnosti v letech 1968–1974 v obci Radvaň nad Laborcem, v letech 1974–1986 v Ruské Porubě a naposled v letech 1986–1997 v Banské. O. Ivana M. Puškáše jsme doložili v letech 1969–1984 jako správce farnosti v obci Habura a v letech 1971–1984 v Medzilaborcích. Z Habury v letech 1976–1984 excurendo spravoval také farnost Čertižné.

Cílem našeho příspěvku bylo evokovat okolnosti působení mise kněží ruské pravoslavné církve na východě Československa na přelomu padesátých a šedesátých let 20. století a pokusit se o zhodnocení jejího významu. Domníváme se, že zadání se nám v obou částech podařilo naplnit, byť v nestejně míře. Práce se opírá o archiválie přístupné ve veřejných archívech a pro detailní zhodnocení pastorační činnosti kněží by bylo žádoucí informace obohatit také z pramenů obou slovenských eparchií pravoslavné církve a ze zdrojů v církevních obcích, v nichž duchovní působili. Zde se otevírá prostor pro další bádání. Jisté možnosti studia nabízejí archiválie užhorodsko-mukačevské eparchie, což je však, stejně jako v případě slovenských eparchií, podmíněno stavem jejich zpracovanosti a zejména zpřístupněním materiálů pro badatele. Pokud jde o zhodnocení významu mise, jeho náčrt jsme uvedli už shora. Očekávání, že mohla zásadním způsobem přispět k uklidnění nábožensko-politických poměrů na východním Slovensku, bylo nereálné. Dílčím způsobem pomohla k řešení problému nedostatku kněží. Jednalo se o určitý experiment, který už nebyl v budoucnu opakován. Jeho výsledky lze označit sice za rozporné, nicméně pravoslavná církev se z něj poučila a získala také

⁶⁰ *Svědectvo Jolany Lizákovéj, manželky kňaza o. Leontija Lizáka*, Sabinov 4. 9. 2007, rkp., v držení autora. Vzpomínky poskytl o. ThLic. PaedDr. Leontín Lizák, syn L. I. Lizaka.

zkušenosti. Pro jeho opakování v dalších letech už objektivně neexistovaly vhodné podmínky. Ruská pravoslavná církev pravoslavné církvi v Československu poskytovala pomoc v personální oblasti jinou formou.

RESUMÉ

POMOC RUSKÉ PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE VÝCHODNÍMU SLOVENSKU V LETECH 1955–1968

Jádrem příspěvku je analýza okolností příchodu a činnosti skupiny 17 duchovních ruské pravoslavné církve na východním Slovensku ve druhé polovině padesátých a první polovině šedesátých let 20. století. Do Československa byli vysláni na žádost vůdčích osobností pravoslavné církve se souhlasem stranických a státních orgánů, aby pomohli při konsolidaci dlouhodobě rozbouřených poměrů v církevní sféře po násilné likvidaci řeckokatolické církve a pokusu o převedení duchovenstva a věřících do pravoslavné církve. Pravoslavná církev na východním Slovensku trpěla nedostatkem kněží a pomoc duchovních ze SSSR z oblasti Zakarpatské Ukrajiny měla pomoci tento deficit překonat. Po pěti letech bylo působení skupiny duchovních ruské pravoslavné církve na východním Slovensku vyhodnoceno a mise ukončena. Většina kněží se vrátila do užhorodské eparchie s tím, že žádost o vyslání nové skupiny duchovních už nebude formulována. Československá strana měla současně zájem na tom, aby se několik kněží nevracelo, požádalo o československé státní občanství a zůstalo v zemi natrvalo. Tento záměr se podařilo naplnit, první část z těch, kteří v Československu zůstali, se uplatnila v pravoslavné církvi na vedoucích místech, druhá část však v roce 1968 přešla do obnovené řeckokatolické církve.

SUMMARY

HELP OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH TO EASTERN SLOVAKIA IN 1955–1968

The article analyses the circumstances of the arrival and activities of 17 Russian Orthodox priests in Eastern Slovakia in the second half of the

1950s and the first half of the 1960s. They were sent to Czechoslovakia on demand of leading personalities of the Orthodox Church with an approval of the party and state authorities to help the local Church to calm the situation after a violent liquidation of the Greek Catholic Church and an attempt to convert the clergy and population to the Orthodox Church. The East Slovakia Orthodox Church suffered from the lack of priests and the help of Soviet clergy from the Carpatho-Ukraine was intended to overcome this deficit. After a five year activity the mission of Russian orthodox priests in Eastern Slovakia was complete. Most of them returned to the eparchy of Uzhgorod convinced that no more demand for a new mission would be made, while Czechoslovak authorities wanted some priests to stay, acquire a Czechoslovak citizenship and live there permanently. The plan was successfully realized. One part of those who stayed became leading members of the Orthodox Church, the other one, however, left it to join the restored Greek Catholic Church in 1968.

Translated by Mgr. Eva Svobodová

prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc

Katedra histórie
Filozofická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hrabovského cesta 1
Ružomberok